

Demokrati i förskolan

En kvalitativ studie om pedagogers arbetssätt och syn på barns inflytande

Democracy in preschool

A qualitative study of teachers' work and vision of children's influence

Therese Ahlqvist

Fakulteten för humaniora och samhällsvetenskap

Förskolläraryrket

Grundnivå 15 hp

Handledare: Magdalena Raivio

Examinator: Getahun Yacob Abraham

20160616

Abstract

The purpose of my study is to identify which approach that the teachers believe that they use in their work with children's influence. The aim is also to investigate whether or not the teachers experience any consequences when giving the children a chance to influence and if so, what kind of consequences.

I have used qualitative interviews to answer the questions of my thesis. My conclusion, based on the result of the interviews, indicates that teachers believe children experience limited influence in routine situations. The results also indicates that teachers who demonstrates a conscious democratic approach while teaching, believed they helped children get a better understanding of the concept of democracy already at an early age.

Keywords

Democracy, children, preschool, influence

Sammanfattning

Syftet med mitt examensarbete är att få kunskap om vilka olika arbetssätt pedagogerna anser att de använder för att inkludera barnen i verksamheten. Syftet är också att undersöka om pedagogerna upplever några konsekvenser med att ge barn inflytande i förskolan och i så fall, vilka konsekvenser.

Jag har använt mig av kvalitativa intervjuer som metod för att besvara mina frågeställningar. Resultatet av mina intervjuer visar bland annat att pedagogerna upplever att barnens inflytande blir begränsat i olika rutinsituationer. Jag kom också fram till att pedagogerna påvisar att de eftersträvar ett medvetet demokratiskt förhållningssätt och att de anser att det hjälper barn att få en tidig förståelse för vad begreppet demokrati betyder.

Nyckelord

Demokrati, barn, förskola, inflytande

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställningar	1
2. Forsknings- och litteraturgenomgång	3
2.1 Sammanfattning av vald litteratur	3
2.2 Innebörden av demokrati och inflytande	5
2.3 Möjligheter och gränser	6
2.4 Begränsningar	8
2.5 Barnets val att utöva inflytande eller inte	10
2.6 Teoretiska utgångspunkter	10
3. Metodologisk ansats och val av metod	13
3.1 Metodval	13
3.2 Urval	14
3.3 Genomförande	15
3.3.1 Bearbetning av material	15
3.4 Etiska hänsynstaganden	16
3.5 Validitet och reliabilitet	17
4. Resultat	19
4.1 Demokratins innebörd	19
4.2 Möjligheter och gränser	20
4.3 Störst går alltid först?	25
4.4 Sammanfattning av resultat	26
5. Diskussion	29
5.1 Dialogens betydelse	29
5.2 Valmöjligheter	30
5.3 Begränsat inflytande som orsakas av regler och förhållningssätt	31

5.4 Slutsatser	34
5.4.1 Vad kan du då lära dig av att läsa mitt examensarbete?	35
5.5 Metoddiskussion	36
5.6 Förslag på vidare forskning.....	37
6. Referenser.....	38
7. Bilaga 1	
8. Bilaga 2	

1. Inledning

Jag har valt att fördjupa mig i ämnet demokrati och barns rättigheter. Närmare bestämt barns inflytande i förskolan. Det jag kommer att undersöka är hur pedagogerna på Holmens förskola anser att de ger barnen inflytande i verksamheten och vilka konsekvenser de upplever att detta kan få för både pedagoger och barn (Holmen är ett påhittat namn på den förskolan som jag har valt). Jag är intresserad av att ta reda på om pedagogerna upplever några hinder i arbetet med barns inflytande och hur de ser på demokrati. Det är ett strävansmål från läroplanen som fått mig intresserad av att undersöka detta. På grund av att det enligt mig går att tolka på olika sätt och därför även olika sätt att sträva efter det. Strävansmålet är "Förskollärare ska ansvara för att alla barn får ett reellt inflytande på arbetsätt och verksamhetens innehåll." (Skolverket, 2010. s.12).

Jag tror att det är viktigt att undersöka ovanstående för att synliggöra det komplicerade med att involvera barnen i verksamheten. Men jag tror också att det är lättare sagt än gjort att erbjuda barnen att delta i olika beslut. Genom att arbeta utifrån den här typen av frågeställningar hoppas jag bli mer medveten om varför det är så viktigt att arbeta med demokrati på en så grundläggande nivå som i förskolan.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med mitt examensarbete är att få kunskap om hur demokrati uttrycks i förskolan samt vilka olika arbetsätt pedagogerna anser att de använder för att inkludera barnen i verksamheten. Syftet är också att undersöka om pedagogerna upplever några konsekvenser med att ge barn inflytande i förskolan och i så fall, vilka konsekvenser. För att uppnå mitt syfte har jag använt följande frågeställningar:

- Hur anser pedagogerna på Holmens förskola att de arbetar för att ge barnen inflytande i verksamheten?

- Anser pedagogerna att det får några konsekvenser av att ge barn inflytande, i så fall vilka konsekvenser?

2. Forsknings- och litteraturgenomgång

Jag har valt att använda mig av 5 olika studier inom området. Nedan följer en kort beskrivning av vad den tidigare forskningen handlar om, några av deras slutsatser och slutligen kommer jag presentera deras arbeten utifrån olika teman. Där kommer jag att lyfta fram sådant som jag anser vara relevant för mitt problemområde, det vill säga barns inflytande i förskolan.

2.1 Sammanfattning av vald litteratur

Leigh M. O'Brien (2006) har skrivit en artikel om demokrati i skolan. Hon arbetar som professor på Montclair State University, där hon undervisar i bland annat demokrati. Hennes artikel grundar sig på det arbete hon har genomfört med de studenter som deltar i de kurser som hon vanligtvis undervisar i. Hon skriver om hur lärare arbetar med demokrati och vad man kan göra för att bli bättre på det, samt vad det kan få för konsekvenser för eleverna och deras framtid. Några saker som hon kommit fram till är att demokratisk undervisning är viktig för att elever ska kunna bli medborgare som tar sitt ansvar inom det ekonomiska, kulturella och politiska livet i samhället.

Anette Emilson har skrivit avhandlingen *Det önskvärda barnet* (2008), där hon presenterar sin undersökning kring hur fostran kan se ut mellan barn och lärare i vardagliga kommunikationshandlingar. Det vill säga den kommunikation som pågår mellan barn och vuxna hela tiden. Hon har utgått ifrån tre olika studier, som hon själv har genomfört, där hon har haft tre syften samt tre tillhörande frågeställningar. Studierna har inspirerat varandra i kronologisk ordning. Hon undersöker i studie ett och två hur delaktighet och inflytande uppfattas och utövas i förskolans verksamhet. Studie tre går istället ut på att ta reda på vad innebörden av delaktighet och inflytande i förskolan säger om bilden av det önskvärda barnet. Poängen med hennes studie var inte att värdera lärarnas sätt att kommunicera till barnen, alltså värdera om det är bra eller dåliga sätt. Emilson ville istället lyfta fram vilka konsekvenser det

får beroende på vilket sätt man kommunicerar på. Genom att synliggöra det menar hon att man medvetet kan reflektera över hur och när ett visst sätt att handla kan vara lämpligt.

Katarina Ribaeus har också skrivit en avhandling som hon har valt att kalla *Demokratiuppdrag i förskolan* (2014). Den grundar sig på hennes undersökning om hur förskolans demokratiuppdrag kommer till uttryck genom förskollärares tal och handlingar samt genom barns agerande. Hon skriver att demokratiutbildning kan ses som en chans att bilda framtida demokratiska medborgare. Det vill säga att skolan/förskolan undervisar om hur vårt samhälle fungerar ur en demokratisk synvinkel, vilket även O'Brien (2006) var inne på i sin artikel.

Pedagogers arbete med förskolebarns inflytande, det har även Kristina Westlund forskat om. Hennes övergripande syfte är att undersöka och analysera hur pedagoger arbetar med inflytande i förskolan. Hon har observerat och intervjuat pedagoger som är aktiva i förskolan för att konkret kunna beskriva hur dessa pedagoger arbetar med att ge barn inflytande i förskolan. Hon har sedan analyserat och problematiserat det hon har fått fram. Hon har bland annat kommit fram till att barns inflytande ofta är begränsat av olika ramar och att pedagogerna styr vilka dessa ramar är (Westlund, 2011).

Slutligen har också Elisabeth Arnér genomfört ett utvecklingsarbete i förskolan. Hennes bok heter *Barns inflytande i förskolan* (2009) och hennes syfte är där att undersöka vad som kan bidra till att barns inflytande i förskolan blir så konkret som möjligt. Med arbetet ville hon uppmärksamma och diskutera olika händelser i förskolan för att i sin tur hitta vägar till ett mer medvetet förhållningssätt i mötet med barn. Hon beskriver sig själv som pedagogiskt ansvarig över utvecklingsarbetet och att hennes uppgift är att analysera och diskutera lärarnas arbetssätt och förhållningssätt i den process som utvecklingsarbetet innebär. Detta för att i sin tur få reda på om den processen har förändrat barnens möjligheter till inflytande på något sätt. Hennes arbete grundar sig på observationer och reflektioner av varje lärares

enskilda arbetssätt och barnens uppfattning av detta (Arnér, 2009).

2.2 Innebörden av demokrati och inflytande

När jag gjort min litteraturgenomgång har jag bland annat fått syn på en rad olika beskrivningar av begreppen demokrati och inflytande. De är snarlika varandra men jag har förstått att det har en stor betydelse för hur man väljer att se på begreppens innebörd när man analyserar sitt material. Jag har valt att ha båda begreppen under samma rubrik då jag anser att de har en nära relation till varandra. I detta sammanhang upplever jag att de bör beskrivas tillsammans då författarnas beskrivning av begreppen visar att de är besläktade. Delaktighet är också ett begrepp som gärna flyter ihop med inflytande, vilket även Emilson (2008) påpekar i sin avhandling. Ribaeus (2014) styrker mitt resonemang kring begreppens snarlika innebörd, genom att hon i sin forskning kommer fram till att begreppet demokrati inte används så ofta i förskolans sammanhang. Enligt de pedagogerna som hon har studerat var det istället ersatt med begreppet inflytande.

Nationalencyklopedin (2016-05-07) beskriver att begreppet demokrati kan ha en mångfaldig betydelse beroende på vilket sammanhang man använder det i och att det saknar ett entydigt språkbruk. Det står att man till exempel talar om ekonomisk demokrati, beslutsfattande demokrati och demokrati som en livsform. Kristina Westlund skriver att inflytande som rör beslutsfattande kan kopplas till demokrati som en styrform, medan inflytande över individens sätt att få uttrycka sig kan kopplas till demokrati som en livsform. Hon menar att de är nära kopplade till varandra och att pedagogerna i hennes studie är beroende av båda. En pedagog i Westlunds (2011) studie har beskrivit det som att barnen behöver känna att någon lyssnar för att barnen ska vilja säga vad de tycker. Vidare skriver hon att om inflytande innebär att man får möjlighet att uttrycka sig, då finns det heller inget hinder i att vuxna bestämmer vissa delar i verksamheten, utan då får barnen möjlighet till inflytande genom att få påverka utformningen av det de vuxna har bestämt. Detta kallar hon för en kommunikativ syn på demokrati, som innebär att det

då är viktigast att barnen får möjlighet att uttrycka sina åsikter och påverka det som sker än att få bestämma vad de vill göra.

Emilson (2008) beskriver begreppet inflytande utifrån vad Utbildningsdepartementet (2003) säger om det. Hon beskriver det som en mänsklig rättighet och att inflytande är en förutsättning för lärande. I hennes studie innebär det att man ska bli sedd, hörd och respekterad.

Ribaeus (2014) skriver vidare utifrån sina resultat att inflytande kan handla om att få välja plats vid matbordet men att det också kan handla om att förskolans planering synliggör barnens inflytande. Min tolkning av det är att det finns olika grader av inflytande, men att det är viktigt att möjliggöra inflytande i samtliga sammanhang. Westlund (2011) är inne på samma spår. I hennes forskning framkommer det att barns inflytande innebär att skapa möjligheter för barnen att välja och bestämma i olika situationer.

2.3 Möjligheter och gränser

I den valda litteraturen beskrivs det både konkreta exempel på hur barns inflytande kan se ut. Men också vilka effekter det får och vad det har för betydelse för barnens utveckling. Litteraturen berör även vilka hinder pedagogerna kan uppleva med att ge barn inflytande i förskolan.

O'Brien (2006) använder uttrycket "Practice what we preach- or teach" (s. 7), alltså att vi pedagoger måste leva på ett demokratiskt sätt för att själva kunna undervisa på ett sådant sätt. Genom att leva efter demokratiska principer lär vi oss om demokrati, och samtidigt utvecklar vi demokratiska vanor (O'Brien, 2006). Här kan man dra paralleller till det Emilson (2008) skriver om att barns inflytande i både skolan och förskolan är begränsat och det påverkas av lärares attityder, regler och makt. Fortsättningsvis skriver hon att när inflytande förekommer sker det oftast genom valalternativ som en vuxen erbjuder. Möjligheterna för barnen att utöva inflytande över sin situation verkar enligt Emilson (2008) hänga ihop med lärarens kontroll.

Om det är stark lärarkontroll, alltså att läraren styr och kontrollerar den kommunikation som sker, bidrar det också till en begränsning av barnets möjlighet till inflytande.

Även Ribaeus (2014) skriver liknande tankar kring detta då hon skriver att det ofta är tydligt att det är den vuxnas ord som gäller även om det inte uttrycks, då syftar hon på vem som avgör lämplighet i olika sammanhang. Ribaeus påpekar att vuxna ser det som helt naturligt att fatta beslut åt barnen. Vidare skriver Ribaeus att det är västerländsk kultur att anta att barnet har en bristande förmåga när det kommer till att fatta egna beslut och att kunna ta ansvar för sina liv. Om vi då ska fostra barnen till att bli demokratiska medborgare, behöver vi först se till att vi själva lever efter sådana principer (O'Brien, 2006).

Förskolans läroplan (Skolverket, 2010) påpekar att barnen ska få ett reellt inflytande på verksamhetens innehåll och att detta ansvar ligger på förskollärarna. Reellt betyder verklig eller påtaglig enligt Svenska akademins ordlista (2016-05-08), och då tänker jag att det inflytandet som barnen ska ha i verksamheten ska vara på riktigt. Det vill säga att förskollärarna ger barnen inflytande för att de tror på att det är något bra och inte bara för att det står i styrdokumentet. Detta kan man säga hänger ihop med lärarnas attityder. Man kan även dra en parallell till något som Arnér (2009) kom fram till. Det är att det kan uppfattas både som hotfullt och utvecklande att ge barn reellt inflytande i verksamheten. Det kan förklara varför barns inflytande i förskolan verkar så komplicerat enligt vissa pedagogers uppfattning.

Vi vuxna är viktiga för barn och barn vet att vi vuxna kan påverka deras liv, både till det bättre och till det sämre (Arnér, 2009). Det är enligt förskolans läroplan (Skolverket, 2010) är förskollärarnas och arbetslagets ansvar att ge barnen ett reellt inflytande och att det är barnens intressen som ska ligga till grund för verksamhetens innehåll. Däremot säger Emilson (2008) att detta inte innebär att verksamheten vilar helt på barnens initiativ, utan att pedagogerna har möjlighet till att skapa intressen för ett innehåll som de vill att barnen ska lära sig något om. O'Brien (2006) kom fram till att vi behöver utbildning som stödjer barns utveckling som individer, samt så att

barnen ska förstå att varje person kan påverka samhället genom sina handlingar. Detta går också att koppla till inflytande, om barnen får inflytande i verksamheten och dess innehåll kan det leda till större förståelse kring vad det faktiskt innebär att kunna påverka.

2.4 Begränsningar

Det finns också hinder som pedagogerna i Ribaeus (2014) studie har upplevt. Bland annat att materialet på förskolan inte funnits tillräckligt tillgängligt för barnen, vilket lett till att barnen har fått kommit och bett om hjälp. Detta har av just dessa pedagoger ansetts vara ett hinder i barns möjlighet till inflytande, eftersom barnen då inte kan få utlopp för sina fantasier direkt utan måste ibland gå till en vuxen först. Westlund (2011) beskriver något liknande, att barnens möjlighet till inflytande egentligen alltid är begränsade av ramar. Ramarna i Ribaeus (2014) sammanhang kan då vara materialets placering. Det är alltid de vuxna som har det yttersta ansvaret kring vad barnen får göra och inte (Westlund, 2011).

Emilson (2008) beskriver hur olika sätt att bemöta barnen på kan gynna barns möjlighet till inflytande. Att närma sig barnets perspektiv, vara emotionellt närvarande och att vara bekräftande genom att ge barnet respons på det barnet gör. Detta har visat sig i Emilsons studie gynna barnen. En av hennes slutsatser är att man skulle kunna rubba hierarkiska maktstrukturer genom att bemöta barnen på det viset som beskrivs ovan. Samtidigt så ifrågasätter hon det då hon beskriver det som att det kan vara ett sätt att kontrollera och styra barnen på. Detta trots att det är något som verkar hänga väl ihop med det som förskolans styrdokument påpekar.

Westlund (2011) beskriver i sin licentiatuppsats att olika valalternativ är bra för att stimulera barnens medvetna val och att detta ska möjliggöra barns inflytande. Hon skriver också att valalternativ kan fungera som ett sätt att begränsa barnen. Hon liknar det vid en slags kompromiss mellan barnets och pedagogens önskemål och att detta är ett sätt för pedagogen att styra barnet i önskad riktning.

Emilsons (2008) studie handlar om "det önskvärda barnet" och hon kom fram till att det barnet är omvårdande. Med det menar hon att barnet ska förstå och känna med andra och inte skada andra. Barnet ska också vara demokratiskt, på så sätt att det tar plats och tar sig an vardagen utifrån sina förutsättningar och villkor. Det demokratiska barnet bidrar enligt Emilson till kollektivets bästa genom att aktivt delta. Barnet bidrar däremot till sitt eget bästa genom att förhandla och påverka vilket enligt Emilsons resultat kan leda till att barnets egen röst görs hörd. "Det önskvärda barnet" är dessutom disciplinerat, vilket innebär att barnet ska lyda vuxna och på så sätt anpassa sig till den rådande ordningen. Barnet ska även klara sig själv och kunna följa instruktioner samt prestera det som förväntas.

Ribaeus (2014) drar även hon slutsatser kring "det önskvärda barnet". Hon skriver att barnen vill ha för mycket individuell uppmärksamhet idag och att de ska kunna lyssna och samarbeta med andra. Detta beskriver hon som ett önskvärt socialt demokratiskt subjekt. Pedagogerna i hennes studie säger att de vill att barnen ska kunna bilda sina egna åsikter och inte göra saker bara för att andra vill och det kallar Ribaeus för ett individualistiskt demokratiskt subjekt. Hon sammanfattar sin slutsats kring det önskvärda barnet som att pedagogerna vill att barnen ska kunna fatta självständiga beslut och inte bry sig så mycket om vad andra tycker. Samtidigt som barnen ska lyssna på både pedagoger och barn och på så sätt kunna samarbeta och agera tillsammans.

Stora barngrupper och tidsbrist skapar enligt Arnér (2009) regelsystem som kan spela en avgörande roll i hur både barn och pedagoger handlar. Hon problematiserar detta genom att ifrågasätta varför det måste vara så ont om tid. I sitt utvecklingsarbete stötte hon ofta på det argumentet när det gällde att hålla fast vid olika regler, pedagogerna upplevde att det inte fanns tid. Detta kan kopplas till det som Ribaeus (2014) beskriver. Hon lyfter hur pedagogerna i hennes studie har uttryckt att deras eget begränsade inflytande påverkar barnens inflytande. Pedagogerna i Ribaeus studie upplever att detta begränsar barnens inflytande och har funderat över hur detta påverkar deras förhållningssätt gentemot barnen. Ribaeus ställer sig frågan vilka förebilder de vuxna blir då? Hon kopplar det till förskolans läroplan (Skolverket, 2010), vilket är att vuxnas förhållningssätt påverkar barns förståelse och respekt för de rättigheter

och skyldigheter som gäller i ett demokratiskt samhälle. Hon menar att pedagogerna känner att de har väldigt lite inflytande över sin situation och att barnen i sin tur påverkas av detta (Ribaeus, 2014).

2.5 Barnets val att utöva inflytande eller inte

Att se demokrati som en mänsklig rättighet (Emilson, 2008), innebär enligt Arnér (2006) att någon då bär ansvaret för att detta tillgodoses. I ett sammanhang när det gäller att barnet har rätt till inflytande, då har pedagogerna i förskolan en skyldighet att se till att barnet får inflytande över sin situation. Westlund (2011) skriver att det kan uppstå svårigheter i sammanhang där barn inte är intresserade av att ha något inflytande, eller kanske inte känner sig självsäkra nog att framföra sina åsikter.

När ett barn tar ett initiativ till något skriver Westlund (2001) att det ofta kan leda till att andra barn vill göra samma sak. Med detta menar hon att ett barns initiativ kan leda till ökat inflytande för andra barn. Hon skriver också att frihet inte alltid är det optimala sättet att utveckla barnen och deras möjlighet till inflytande. Med frihet menar hon att barnen till exempel ska få välja fritt. Genom att ge barnen frihet kan det enligt Westlund (2011) leda till att vissa barn alltid tar ordet och på så vis blir andra barn lidande. Lidande på så sätt att deras åsikter hamnar i skymundan. Detta går att undvika genom att pedagogerna har ett medvetet förhållningssätt när det kommer till vem som får ordet och när. Deras medvetna förhållningssätt är avgörande för att alla barn ska få möjlighet till inflytande. Ett annat sätt att ge större möjlighet till inflytande till de barn som inte alltid pratar så mycket är att dela in dem i mindre grupper. På så sätt kan även de barnen komma till tals och få en större chans till inflytande.

2.6 Teoretiska utgångspunkter

Jag har valt att utgå ifrån Lev Vygotskijs synsätt på barns utveckling och lärande. Han levde 1869-1934 och han var en av 1900-talets främsta inom sitt område och han har haft stort inflytande över pedagogiken och didaktiken under 1900-talets senare del (Kroksmark, 2011).

Arnér (2009) skriver att Vygotskij ansåg att barn bör ses som sociala individer redan från födseln och att det är samspelen med andra individer som ligger till grund för barnets utveckling.

Anna Forsell (2008) skriver att Vygotskij ansåg att språket spelade en nyckelroll för den sociokulturella utvecklingen. Med det menar Forsell att man genom språket enklast utvecklar den sociala kommunikationen. Vidare skriver hon att även om barn kommunicerar med sitt kroppsspråk redan från första stund i livet. Är det ändå enligt Vygotskij talspråket som blir den mest kraftfulla mekanismen som barnet använder sig av för att ta kontakt med sin omgivning. Talspråkets betydelse blir tydlig i situationer där barnet måste fråga för att få vidare kunskap om något. Just för att det är en möjlig utvecklingssituation där barnet lär sig använda sina kunskaper på ett nytt sätt.

Kroksmark (2011) tar upp dialogens betydelse enligt Vygotskijs teori, att det är det viktigaste drivmedlet i barnets utveckling. Därför att det bildar en medveten grund i övergången mellan det vetenskapliga och det spontana. Han skriver också att detta innebär att eleven måste vara aktiv i den processen så att elevens begrepp blir tydliga och personligt formulerade.

Genom att ha en sociokulturell syn på lärande betraktas inte kunskap som något som endast existerar inom individen utan också mellan individer (Elfström, Nilsson, Sterner & Wehner-Godée, 2008). Vygotskij har enligt författarna skrivit att man är beroende av den miljö och de människor som man är omgiven av, samt att människor bygger vidare på erfarenheter som andra människor redan skapat. Vidare skriver de att det är fantasins kreativitet som bidrar till att man kan göra nya kombinationer av andras och sina egna erfarenheter.

Kroksmark (2011) beskriver ett till tankesätt som Vygotskij hade, och det är att människan alltid befinner sig i förändring och det är där som den psykologiska utvecklingen tar sin utgångspunkt. Med det menar han att vi har möjlighet att erövra nya kunskaper och att utveckla dessa kunskaper och erfarenheter från andra

människor. Man kan förklara det genom begreppen imitation och internalisering som Askland och Sataøen (2000) tar upp i sin beskrivning av Vygotskijs teori. Först erövrar vi nya kunskaper genom att imitera andra, sedan internaliserar vi kunskapen. Med andra ord blir den imiterade handlingen något av en själv och ens egna handlingar när den internaliseras. Vidare skriver Askland och Sataøen att man behöver rätt förutsättningar för att kunna internalisera en kunskap. Har man inte det kan inte imitationen göras till en del av sin naturliga handlingsrepertoar. Vilka förutsättningar man har utgörs av den kulturella kontexten. Beroende på vilken kultur man befinner sig i har man också olika förutsättningar. Elfström, Nilsson m fl. (2008) beskriver Vygotskijs tankesätt kring att man ständigt är i förändring som att det inte går att undvika att lära sig något, oavsett vilken situation man befinner sig i. Också oavsett om det är en konstruerad situation som är avsedd för att man ska lära sig, men att man också lär sig i andra kulturella sammanhang som inte är konstruerade.

Jag kommer att använda Vygotskijs teori till att styrka eller kritisera det jag har fått fram i mina intervjuer. På så sätt att jag ställer de olika delarna som jag har beskrivit ovan i relation mitt resultat. I det här fallet kommer jag att fokusera på Vygotskijs syn på språk och kommunikation samt hans antagande om att människan är i ständig utveckling och förändring i ett kulturellt sammanhang.

3. Metodologisk ansats och val av metod

I det här avsnittet kommer jag att presentera vilken metod jag valt att använda mig av samt varför jag har valt den. Jag kommer även att beskriva hur jag gått till väga under mitt arbete samt vilka etiska hänsynstaganden jag har gjort.

3.1 Metodval

Jag har använt mig av en kvalitativ metod. För att få pedagogernas uppfattning av det området som jag vill undersöka har jag genomfört kvalitativa intervjuer. Kvalitativ intervju innebär i mitt fall att jag har ställt öppna frågor och på så sätt fått en djupare inblick i pedagogernas tankar kring demokrati och barns inflytande. Samt att de kunnat ge konkreta exempel på hur de arbetar. Kvalitativ intervju innebär också att det finns större utrymme för följdfrågor som ger respondenten en chans att ge svar som speglar det som är viktigt och relevant för dem. Det leder också till att intervjun blir flexibel och följsam, intervjun kan med andra ord följa den riktning som respondentens svar har (Bryman, 2011).

Johansson och Svedner (2010) påpekar att kvalitativa intervjuer används mest frekvent i lärarutbildningen. Detta beror på att den ofta ger intressanta resultat om bland annat lärares förhållningssätt, målsättningar samt lärares syn på undervisning och barn. Syftet med den kvalitativa intervjun är att få så utförliga svar som möjligt från respondenten. Frågorna behöver då vara anpassade så att intervjupersonen får möjlighet att ta upp allt som hen tycker ska tas upp.

Bryman (2011) skriver att det är omöjligt för en forskare att ha fullständig kontroll över sina värderingar. Således är det omöjligt att vara helt värderingsfri och objektiv i sin forskning. Med värderingar menar Bryman att det innebär någons personliga åsikter eller känslor. Därför är det viktigt att man tydligt visar varför man kommer fram till en slutsats genom att förklara vad man grundar sina tankar på, i annat fall skulle tolkningarna bli slumpartade (Bjereld, Demker & Hinnfors, 2009).

Hade jag valt att använda mig av en kvantitativ metod hade min fokus istället legat på att få en bred bild av flera förskolor i syfte att kunna jämföra dem eller liknande (Bryman, 2011), vilket jag i det här fallet inte var intresserad av.

Enligt Bryman (2011) kan man genom en kvalitativ studie aldrig dra en generaliserad slutsats. Det innebär i mitt fall att jag inte kan generalisera mitt resultat i en större population, det vill säga att mitt resultat inte kan kopplas till hur alla förskolor i kommunen arbetar med barns inflytande. Det jag kommer fram till går endast att knyta till den aktuella förskolan.

3.2 Urval

Mina intervjuer är gjorda på en förskola som är belägen i en mindre kommun i Värmland. Jag har valt att kalla förskolan för Holmen. Jag har en tidigare relation med förskolan och de som arbetar där. Enligt Bryman (2011) kallas det för ett målstyrt eller målinriktat urval och används ofta i kvalitativ metod. Ett målinriktat/målstyrt urval innebär enligt hans mening att man gjort sitt urval utifrån att intervjupersonerna ska vara relevanta för problemformuleringen. Vilket jag hade i åtanke när jag valde förskola. Min uppfattning av förskolan är att de arbetar mycket med barns inflytande på ett medvetet sätt. Detta tänkte jag skulle bidra till att mitt resultat skulle bli mer innehållsrikt. Min motivering till att jag valde en tidigare känd förskola är att jag anser att det har många fördelar. Till att börja med har jag en föreställning om att en tidigare relation till den man intervjuar kan ge ett större förtroende gentemot intervjuaren. Jag tror också att respondenten har lättare att ge rakare svar som går på djupet direkt, eftersom personen inte behöver förklara sådant som berör annat runt omkring.

Förskolan har totalt 50 barn som är fördelat på tre åldersindelade avdelningar. Jag hade inte valt specifikt vilka pedagoger jag ville intervjua, jag lät de som ville delta anmäla sitt intresse. Jag har inte heller haft något krav på vilken utbildning pedagogerna har, därav har jag valt att benämna samtliga som pedagoger, istället för

förskollärare till exempel. Tanken var att jag skulle ha 6 stycken intervjuer, dock fick en av pedagogerna som anmält sitt intresse förhinder och jag lyckades inte få tag på en ersättare.

3.3 Genomförande

Jag började med att kontakta förskolechefen som är ansvarig för det området som förskolan tillhörde. När jag fått godkänt från förskolechefen att genomföra min studie tog jag kontakt med förskolans samordnare. Vi gjorde upp en dag som jag kunde komma och göra mina intervjuer. Jag bad henne fråga vilka pedagoger på förskolan som var intresserade av att delta i intervjuerna, dock var mitt krav att det skulle vara 6 stycken totalt.

Jag intervjuade 5 stycken pedagoger, 3 av dem arbetar med 1-3 åringar och de andra 2 arbetar med 3-5 åringar. Vi fick tillgång till ett eget rum där vi inte kunde bli störda. Varje intervju pågick 20-30 minuter och allt spelades in via min dator.

Det ingick 5 stycken huvudfrågor i intervjun, men antalet följdfrågor varierade beroende på vart samtalet ledde (Se bilaga 2). Samtliga respondenter fick möjlighet på slutet att tillägga något om de ansåg att det saknades något bland frågorna eller om de bara ville komplettera sina svar.

3.3.1 Bearbetning av material

Samtliga intervjuer transkriberades sedan in i ett word-dokument på min dator. Jag använde mig inte av någon särskild metod eller program, utan jag lyssnade och skrev av ordagrant vad som sades i intervjun. Därefter skrevs allt material ut och jag använde mig av överstrykningspennor i olika färger för att markera mönster i pedagogernas svar. Jag delade sedan upp materialet i tre olika teman som fick bygga stommen i min resultatredovisning.

Allt material är sparat på en hårddisk som ingen annan än jag har tillgång till.

3.4 Etiska hänsynstaganden

Bryman (2011) tar upp 4 grundläggande etiska principer som berör de personer som är direkt inblandade i forskningen. Den första principen, eller kravet, är informationskravet. Det innebär att man som forskare ska informera alla deltagare om vad studiens syfte är. I den informationen ska det bland annat ingå att det är frivilligt att delta i studien samt att de när som helst har rätt att hoppa av (Bryman, 2011). Jag inledde varje intervju med att informera om deras rättigheter. Jag informerade också om att mitt syfte inte är att värdera deras arbetssätt, mer än att jag kommer ha ett kritiskt synsätt när jag analyserar. Men att jag inte är ute efter att döma någon utifrån vad de svarar. Min föreställning kring att informera om att jag inte kommer döma dem, är att intervjupersonerna skulle känna en trygghet i att svara så ärligt de bara kan.

Nästa krav som kan kopplas ihop med informationskravet, kallas för samtyckeskrav, det betyder att man behöver ha deltagarnas samtycke innan man kan börja studien (Bryman, 2011). Samtliga personer som deltog i intervjuerna har fått ett skriftligt papper med information om vad studien kommer att gå ut på, det har de fått signera för att ge sitt samtycke (Se bilaga 1). Jag informerade även om vad jag kommer att använda intervjuerna till. De blev dessutom informerade om att de har rätt att avbryta sitt deltagande när de vill så länge examensarbetet inte är färdigt.

Konfidentialitetskravet handlar om att allt material som samlats in ska behandlas på ett sätt som hindrar obehöriga från att få tillgång till det (Bryman, 2011). Det handlar också om att skydda personens integritet (Vetenskapsrådet, 2011). Detta har jag uppfyllt genom att spara all information på en hårddisk som endast jag har tillgång till. Mina transkriberingar avslöjar inte några namn, det nämns heller inga namn i inspelningen. Jag har istället gjort en lista, som bara jag känner till, som förklarar vem som har sagt vad. Endast i syfte att resultatet ska gå att skriva utan att blanda

ihop intervjupersonerna. Jag kommer också att förstöra allt material när min uppsats är klar.

Eftersom jag har en koppling till förskolan finns det en risk att jag inte kan garantera konfidentialiteten. De som känner mig kanske förstår vilken förskola jag varit på, dock kan de aldrig veta säkert om inte jag eller den berörda förskolan säger det. För att kunna skydda deras identitet på bästa sätt väljer jag att ge dem fingerade namn och endast tillkännage att jag har en tidigare kontakt, men inte på vilket sätt vi är kända för varandra. Jag bedömer att det inte är relevant att veta vilken slags koppling jag har, utan för undersökningens skull behöver man endast veta att jag känner till platsen sedan innan och att även jag är känd för respondenterna.

Nyttjandekravet betyder att det jag samlar in om enskilda personer, endast får användas för forskningens syfte (Bryman, 2011). Vilket i mitt fall innebär att jag får använda det som pedagogerna säger i intervjuerna i detta examensarbete. Detta har jag kommunicerat till de berörda pedagogerna samt gett informationen till de skriftligt.

Jag har med tanke på min koppling till intervjupersonerna och förskolan funderat över vilka konsekvenser det kan få för resultatet i min undersökning och om min roll på något sätt påverkar det som pedagogerna svarar. Samt vad som skulle kunna sett annorlunda ut om jag gjort mina intervjuer på en förskola som jag inte har någon koppling till. Det som Bryman (2011) skriver angående objektivitet och det omöjliga i att vara helt värderingsfri, har jag varit extra noga med att ha i åtanke under arbetets gång.

3.5 Validitet och reliabilitet

Enligt Bryman (2011) innebär en valid undersökning att den mäter det som ska mätas. För att uppnå en hög validitet har jag utformat intervjufrågor som stämmer överens med studiens syfte och frågeställningar. För att undvika att pedagogerna missförstår frågorna har jag gjort dem tydliga och lätta att förstå.

Vidare enligt Bryman (2011) innebär reliabilitet att olika personer ska kunna genomföra samma studie under förutsättning att det är samma intervjuobjekt och samma syfte och frågeställningar. Hur jag gick tillväga har jag redan redogjort för i kapitlet som handlar om mitt genomförande. På så sätt har jag möjliggjort för en annan person att genomföra samma studie och få fram samma resultat som jag fick. När det gäller tillförlitligheten i min studie är den garanterad på så vis att den svarar för resultatet på den förskola som jag har varit på. Därmed inte sagt att resultatet skulle se likadant ut på en annan förskola.

4. Resultat

I detta kapitel kommer jag att presentera mitt resultat tematiskt utifrån mina intervjuer. Jag har valt att presentera samtliga citat i form av blockcitat för att göra det mer läsvänligt. Det är 5 personer som ingått i undersökningen, samtliga har fått fingerade namn. Jag har valt att kalla dem för Malin, Frida, Johanna, Elin och Karin. Karin, Frida och Johanna arbetar på en avdelning med barn mellan 1-3 år. Malin och Elin är på en avdelning med barn som är 3-5 år.

4.1 Demokratins innebörd

Demokrati i förskolan innebär för Malin, Frida, Johanna, Elin och Karin att barnen får vara med och bestämma och att deras röster ska bli hörda. Samtliga nämner att oavsett om barnen vill delta eller ha inflytande över en situation eller inte, ska deras beslut respekteras. De vill synliggöra att det är demokrati oavsett vad barnet beslutar. Till exempel om ett barn tackar nej till att bestämma i en situation, då har det barnet tagit ett eget beslut om att inte bestämma, vilket pedagogerna påtalar också är demokrati. Johanna säger:

"Det tycker jag just att man som samordnare, att man har det där att alla får vara med och säga och tycka. Sen kanske det inte alltid kan bli som alla vill, men ändå att man har haft möjligheten att få föra fram sina åsikter. "

(Johanna)

Elin tycker att demokrati inte alltid handlar om att det ska vara rättvist för alla, utan att man som pedagog istället ser till barnets bästa. Hennes resonemang lyder:

"Till exempel att Axel får göra en sak men Erik får inte det, för det Erik behöver är något annat."

(Elin)

Elin förklarar vidare att det också kan vara demokrati när man ser att ett barn inte vill vara med på en samling exempelvis, att man då frågar det barnet om det vill göra något annat. Även om barnen inte säger att de inte vill vara med, så kan man genom att läsa av situationen märka om något barn egentligen inte vill delta.

Karin anser att demokrati kan vara att barnen får olika valmöjligheter, till exempel om barnen vill vara i skogen eller ute på gården en förmiddag. Hon menar att man kan ge val som är rimliga för barnen, alltså att man ger barnen alternativ som man vet är möjliga att förverkliga.

Malin uttrycker sig lite annorlunda jämfört med de andra pedagogerna. Hon säger:

"Ja men det betyder väl att barnen får höras och synas och få vara med och bestämma till en viss gräns. Annars tar de över de här små lives. Jag tycker att alla ska få vara med och bestämma men till en viss gräns. Allt kan de ju inte bestämma."

(Malin)

Pedagogerna är eniga om att det är svårt att göra alla nöjda, oftast på grund av att det är väldigt många viljor och att det är svårt att tillfredställa alla. Men om det är negativt framgår inte riktigt. Elin, Johanna och Frida är klivna eftersom demokrati för dem inte handlar om att alla ska få sin vilja igenom, utan att alla ska få göra sin röst hörd.

4.2 Möjligheter och gränser

Pedagogerna har många konkreta exempel på hur barnen kan få möjlighet till delaktighet och inflytande. De är enade om att det först och främst handlar om att bjuda in barnen i de beslut som går. Allt från att välja vilken smörgås man vill ha till frukost till vilka leksaker som ska köpas in. Malin säger att man egentligen kan ge barn inflytande i de flesta sammanhang, men i vilken grad man kan göra det beror på vilken situation det gäller. Om barnen ska klä på sig till exempel, då finns det ganska

mycket utrymme för barnet att bestämma själv. Så länge det är rimligt för årstiden också, vill hon påpeka. Hon upprepar att det finns gränser för hur och när barnen kan bjudas in. Men hon säger också:

"Nej men de växer ju, får de bara nej nej då blir de ju hämmande av det också. Jag tycker man ska vara ja sägare så mycket man kan. Sen får man ju tolka och känna av sammanhanget. Hur stort eller smått det är."

(Malin)

Enligt Elin kan man genom att lyssna på barnens önskemål ge dem inflytande i det som ska planeras och göras i verksamheten. Men hon påpekar också att de som inte har talspråket inte kan säga vad de vill göra. Däremot kan man se och uppmärksamma deras intressen på andra sätt. Samtliga pedagoger svarar i likhet med Elin om hur barnen kan få möjlighet till inflytande och delaktighet. Johanna påpekar att barnen inte alltid gör aktiva och medvetna beslut, men att de har inflytande över sin vardag ändå genom att pedagogerna lyssnar in och uppmärksammar deras intressen dagligen. Det viktiga blir då att synliggöra de situationerna som barnen har varit med och påverkat. Så här säger hon:

Det är ju inte alla barn medvetna om, att de kanske får ha inflytande heller. Utan att de kommer ihåg det här med att man säger nej. Utan man får visa på situationerna som de faktiskt påverkar och har inflytande. Som när vi har gjort melodifestival, att man har röstat på låtar. Vad vi gör, att de får jobba med *Labyrint*, sådana saker.

(Johanna)

Som Johanna säger ovan så har barnen visat intresse för ett barnprogram som heter *Labyrint*, pedagogerna tog då vara på detta och gjorde det barnprogrammet till ett tema på förskolan. De yngre barnen har egentligen ett tema planerat redan, Johanna, Karin och Frida ansvarar för den avdelningen och de har planerat olika aktiviteter utifrån det temat. Men så kom en låda från biblioteket med annat material, *Babblarna*. Barnen blev, enligt pedagogerna, jätteengagerade och visade ett större intresse för *Babblarna* än för det temat de redan har planerat. På grund av att

pedagogerna gjorde om sin planering utifrån det nya materialet, alltså omvandlade de olika aktiviteterna till att passa *Babblarna*, känner de att de var väldigt flexibla. Johanna beskriver det som att barnen kan få mest inflytande i spontana situationer, att man hänger på barnens initiativ, men det kräver att man är flexibel som pedagog. Hon säger:

"Men sättet vi gör det på, det är faktiskt utifrån det barnen är intresserade av. Och att vi lyssnar in det, och just det här med att kunna vara flexibel och vara spontan. Ja men att hänga på det här som händer, det är ju verkligen där man kan få inflytande. "

(Johanna)

Enligt Frida kan man ge barnen möjlighet till inflytande genom att föreslå någonting och sedan låta barnen komma med idéer. Som Johanna nämnde ovan så har de arbetat med melodifestivalen, syftet var att synliggöra demokrati och inflytande för barnen. Frida beskriver att barnen fick rösta på vilka låtar de tyckte om och pedagogerna förklarade principen med röstning för barnen. Pedagogerna la mycket tid på att förklara för barnen att de varit med och påverkat resultatet. Varför en låt blev utröstad, att det var deras gemensamma beslut som gjorde att en låt blev utröstad.

Johanna tar upp matsituationerna också, att det är en stund där barnen numera får väldigt mycket inflytande. Hon upplever att de kommit bort från tvånget till att äta och att smaka på allt. Barnen har större chans att påverka vad de vill lägga på tallriken och hur mycket. Johanna påpekar även att barnen måste ha rätt till sin egen smak. Däremot anser hon att man som pedagog kan erbjuda det som serveras varje gång, att man ger barnet en chans att ta ett eget beslut varje gång. Till exempel om ett barn inte vill äta ärtor en dag, eller säger nej varje gång det serveras i en period. Johanna menar då att om man slutar att erbjuda och tar för givet att barnet inte vill ha ärtor, då tar man också bort barnets möjlighet till att bestämma själv. Fortsättningsvis säger Johanna att det faktiskt kan vara så att barnet bara inte är sugen på ärtor de första tio gångerna man frågar, men den elfte gången vill barnet

smaka. Karin kommer in på samma ämne, att om man tvingar barnen att äta något kan det ge motsatt effekt, barnet kanske aldrig vill smaka då.

Johanna upplever att de situationerna som man "kör över barnen" mest, är i alla rutinsituationer, som att man måste gå ut, man ska vila och äta lunch osv. Hon säger:

Jag skulle känna att det där det inte går, där man säger nej mer än vad man skulle vilja. Det är de här riktiga struktursituationerna, stommen. Ja för att det ska snurra en dag, för att vi pedagoger ska räcka till, att se till att det är säkert för barnen. Liksom utgång, alltså där får vi ju många gånger säga nej. För vi kanske inte fixar ett en personal är inne med några barn som vill vara inne, då kan det bli att alla får gå ut. Då kan det vara viktigt att erbjuda någon aktivitet som de vill göra inne ute. Typ om de vill pärla eller måla, då kan det bli något positivt ändå av att man var tvungen att gå ut. Det är nog det jag upplever flest gånger att man kör över barnen."

(Johanna)

Oftast kan inte barnen bestämma att de vill vara kvar inne, för att personalen inte räcker till. Johannas tips på en lösning på det är att erbjuda något roligt som barnen kan göra ute. Handlar det om att barnen ville måla eller pärla, då kanske man kan göra det ute. Elin säger att det faller sig mer naturligt att flytta ut inomhusleksaker på sommaren, som att läsa en bok ute eller som Johanna sa om att pärla eller måla ute.

Elin har gjort ett experiment med en grupp barn, det experimentet påminde två barn om ett tidigare experiment. Elin beskriver den situationen så här:

Då kom de ihåg att jag gjort ett experiment tidigare fast med vatten och salt. Då frågar två av tjejerna om vi inte kan göra ett imorgon också och blanda socker. Och då sa jag givetvis ja, och vi kan i så fall blanda salt i en och socker i en och så kan vi se skillnaden. Nu gjorde vi inte det igår men tanken är absolut att vi ska göra det. Och det är inflytande, för då liksom sa de att det vill vi göra, så de har ju inflytande på vissa saker. Detta måste jag

naturligtvis göra med dem, annars har jag ju liksom dödat den drömmen.
För där kom de med ett konkret förslag på vad de vill göra.

(Elin)

Karin verkar uppleva att det är en svår balansgång med att ge barnen inflytande.
Följande citat påvisar hur hon uttrycker det:

Egentligen är de ju med ganska mycket. Och ibland blir det ju så att det bara rullar på, att man inte tänker på konsekvenserna och sånt som kan bli. Det kan lätt bli så att man blir överambitiös och bjuder in på allt och då kanske det blir negativt för det för man kan inte hantera svaren som barnen ger.

(Karin)

Johanna upplever att vissa barn inte riktigt kan acceptera att det inte blir deras vilja som avgör vad som bestäms i olika sammanhang. Detta kan då uppfattas som väldigt negativt i barnens ögon, men återigen nämner Johanna att det många gånger handlar om att synliggöra att de varit med och bidragit med sin åsikt.

Johanna, tillsammans med de andra, upplever en stor glädje hos barnen när de fått vara med i olika beslutsfattanden. Hon säger fortsättningsvis:

Det är ju den här glädjen i vad barnen får göra, då ser man ju det här att man har lyssnat in dem, det blir ju så mycket roligare. Det blir ju roligare för en annan som pedagog också, att det är något positivt. Och det är ju lättare att göra de här måstena då också, om man ändå får vara med och påverka hur.

(Johanna)

Malin upplever att barnen blir stärkta av att få vara delaktiga och att få inflytande över sin vardag. Men samtidigt påpekar hon att barnen behöver lära sig att man inte alltid kan få som man vill.

Vi stärker dem genom att låta dem vara med, bli sedd hörd och berörd. Det har vi lite i vårt mål, och att de växer av uppgiften liksom. Man tänker ju, periodvis var det väldigt mycket nej nej. Men i framtiden när de ska in i skolan och sådär, de behöver lära sig att det inte alltid går. De ska ju bli stärkta och få bra självkänsla och trygghet. För jag är en sådan där som... Har de bara trygghet och blir sedda och så, då klarar de sig långt. Det har man ju med sig hela livet.

(Malin)

På frågan om det finns något som påverkar vilka barn som får möjlighet till inflytande svarar Frida att man försöker ge alla samma möjlighet men att det inte alltid går. Hon ger även exempel:

Man försöker väl att tänka på att ge alla lika men ja... Det funkar kanske inte alla gånger. Sen kan det ju vara så att ett barn kanske behöver göra någonting lite mer och ha någon sak lite längre än någon annan för att det ska bli bra i gruppen. Till exempel med läsplattan så har vi ju turordning men att något barn kanske behöver varva ner och få vara lite själv en stund, och då kanske andra tycker det är orättvist. Att man anpassar efter barngruppen också.

(Frida)

4.3 Störst går alltid först?

Under varje intervju kom alla pedagoger in på samma sak, att vissa barn får sin röst hörd oftare än andra barn. Elin kände att det ofta blev så att man hörde på ett barn tio gånger och på ett annat barn en gång och att anledningen till detta är att vissa barn tar för sig mer än andra. Det i sig tyckte hon inte var negativt, däremot att vissa barn hörs och syns mer, det blir en negativ effekt för de barnen som hörs mindre. Malin beskrev det som att det inte behöver vara något negativt med att vissa barn tar för sig mer än andra. Hon säger:

"Man får ju även sätta stopp för dem som tar för sig, om det är negativt vet jag inte men att man ska lära de att inte ta för mycket plats. Ge de andra

barnen utrymme. Det är det här med att ge och ta, man får ju liksom känna in läget."

(Malin)

I exemplet med melodifestivalen där alla fått en chans att rösta upplevde Frida att det fungerade bra och att barnen förstod principen. Karin hade däremot sett en annan sida av det hela, hon såg att barnen blev väldigt påverkade av varandra. Hon upplevde att vissa barn styrde vilka låtar som fick flest röster. Karin tänkte att det kunde bero på att man frågade för många barn samtidigt, att det var de starka barnen som styrde vilken låt som fick flest röster.

De väljer liksom efter vad kompiserna tycker, så det är ju inte alltid helt klockrent. För man måste ju kanske sträva efter att man ska våga och välja det man vill välja och ta lite plats. Så det gäller ju att man är lite uppmärksam i de situationerna också. Man kunde ju nästan se i röstningen på melodifestivalen, man kunde se att det var några som styrde ändå. Det fanns några som var lite starkare som bestämde och sådär. Tror nog att man kanske frågar för många samtidigt.

(Karin)

Karin säger att vissa barn hade svårt att välja själva vad de ville rösta på, att de röstade som sina kompisar. Det som var negativt för Karin var att det ofta får den effekten när man frågar olika saker i en större grupp.

Karin beskriver även andra situationer där det kan vara samma dilemma. Om man frågar alla barn samtidigt om vad de vill göra i lekhallen, då brukar det oftast vara så att de barn som oftast syns och hörs mest tar det avgörande beslutet, eller påverkar beslutet för de barn som inte är lika framåt.

4.4 Sammanfattning av resultat

Genom min analys av mitt resultat kan jag urskilja ett flertal kvalitéer som på ett eller annat sätt är kopplat till barns inflytande och demokrati i förskolan. Pedagogerna

anser att barnen ska vara med och bestämma samt att låta deras röster bli hörda. De gör barnens röster hörda genom att aktivt lyssna in barnen i olika situationer, oavsett om barnen använder sig av direkt kommunikation genom tal- eller kroppsspråk. Pedagogerna berättar även att de försöker vara uppmärksamma i de situationerna där barnen inte medvetet förmedlar olika önskemål eller liknande. Genom att lyssna in och att vara uppmärksamma försöker pedagogerna ta vara på barnens intressen och de anser att detta ska stärka barnen. De har även arbetat med melodifestivalen för att synliggöra inflytande och demokrati genom att låta barnen rösta.

Man kan också utläsa att samtliga pedagoger är måna om att respektera barnens beslut, oavsett om besluten är av en önskvärd karaktär eller inte. Det vill säga att besluten respekteras trots att det handlar om att barnet inte vill bestämma. Man uppmuntrar barnen till att vara med och påverka verksamheten och synliggör de situationerna som de faktiskt är med och påverkar. Pedagogerna försöker även erbjuda alternativa aktiviteter om man anar ett ointresse från barnets sida vilket också visar på att pedagogerna är måna om barnens röster och intentioner.

I vissa situationer påpekar pedagogerna att det inte finns lika mycket utrymme till inflytande för barnen, då använder de sig även av att erbjuda olika alternativ för att möjliggöra ett visst inflytande. Men resultatet visar också att det finns gränser som avgör hur mycket inflytande barnen ska ges. Dessa gränser framställs vara brist på tid, resurser men också rena åsikter från pedagogernas sida om att det ska finnas gränser i barns inflytande.

Flexibilitet är ett ord som nämns och som verkar vara ganska centralt i arbetet med barns inflytande i förskolan. Att ta tillvara på det spontana lyfts fram som en viktig del. Följderna av att vara flexibel och att lyssna in barnen för att tillfredställa deras önskemål verkar vara att vissa barn har svårt att acceptera att det inte är deras vilja som har den avgörande rösten i beslutsfattandet. I resultatet har jag även sett pedagogernas vilja att vara spontana tillsammans med barnen kan få negativa konsekvenser för de mer tystlåtna barnen. Det vill säga att de som hörs och syns mest får mest inflytande i de spontana situationerna. Det kan också resultera i att man

"kör över barnen", som en pedagog uttrycker det. Att man är flexibel åt ett håll verkar kunna leda till att någon eller något annat blir lidande på något sätt.

5. Diskussion

I det här kapitlet kommer jag att sammankoppla mitt resultat med tidigare forskning, teori samt mina egna tankar. Avslutningsvis kommer jag att kritiskt granska mitt eget arbete och ge förslag på vidare forskning.

5.1 Dialogens betydelse

I min undersökning kan jag se flera samband mellan det pedagogerna beskriver som sitt arbetssätt och Vygotskijs teori. Ett exempel är att Vygotskij ansåg att dialogen är det viktigaste drivmedlet i barnets utveckling (Kroksmark, 2011). Vygotskij ansåg också att man genom språket enklast utvecklar den sociala kommunikationen, samt att talspråket då är den mest kraftfulla mekanismen (Forsell, 2008).

Här kan jag realtera till att pedagogerna i min undersökning påvisar att de värderar dialogen genom sitt sätt att inkludera barnen i verksamheten. De är måna om att allas röster ska bli hörda, oavsett om det är genom barnens talspråk eller kroppsspråk. Arnér (2009) skriver att vuxna är väldigt viktiga för barn på grund av att det är pedagogernas ansvar i förskolan att ge barnen ett reellt inflytande (Skolverket, 2010). Pedagogernas beskrivning av att de försöker bjuda in barnen till att utöva inflytande i alla sammanhang som går. Det anser jag visa på att de ser barnen som sociala individer oavsett ålder. Detta går att knyta till Arnérs tolkning av Vygotskijs teori, där han ansåg att barn bör ses som sociala individer redan från födseln.

Jag anser dock att det är minst lika viktigt att uppmärksamma det som inte avslöjas i dialogen. Jag tolkar en dialog som ett medvetet utbyte av antingen tal eller kroppsspråk, alltså ett medvetet sätt att kommunicera. Det vill säga sådant som vi vuxna kan läsa av genom att bara vara närvarande i barngruppen. I sådana sammanhang tänker jag att vi vuxna är viktiga för barnen eftersom det är vi som tolkar det vi ser i verksamheten.

5.2 Valmöjligheter

I intervjun med Malin framgick det att hon var rädd för att ge barnen för mycket inflytande. Hon tycker att det är viktigt att lära barnen i tid att de inte alltid kommer att kunna bestämma och välja som de vill. Utifrån det som Arnér (2009) skriver om uppfattningen kring att ge barn inflytande kan man säga att Malin upplever det som hotfullt att ge barnen inflytande. Jag tänker att det är därför som Malin väljer att begränsa barnens inflytande. Trots det så säger hon också att man ska vara en jägare så mycket man bara kan. Här anser jag att det som Malin uttrycker är ett exempel på hur komplicerat barns inflytande kan upplevas. Utifrån Malins resonemang kan man få en uppfattning om att det är en svår balansgång mellan att ge barnen för mycket eller för lite inflytande.

I det här fallet skulle man kunna använda sig av den lösningen som Karin nämner i sin intervju. Hon tar upp ett exempel där barnen får välja mellan att gå till skogen eller leka på gården. Här ger man barnen två rimliga alternativ som är möjliga för pedagogerna att förverkliga. Ribaeus (2014) skriver att det är västerländsk kultur att anta att barnet har en bristande förmåga att fatta egna beslut och att ta ansvar för sina egna liv. Utifrån Vygotskijs teori, genom Askland och Sataøens (2000) beskrivning, kan man säga att den västerländska kulturen i det här sammanhanget medför olika slags förutsättningar. I det här fallet tänker jag att man kan se på det på två olika sätt. I det ena fallet kan man påstå att Karin anser att barn har en bristande förmåga att fatta egna beslut, därför begränsar hon deras valmöjligheter. Man kan också koppla det till begreppet imitation (Askland & Sataøen, 2000), alltså att Karin kan ha imiterat någon annans sätt och tar för givet att barnen inte har nog med kompetens för att fatta egna fria beslut. Ser man det på det andra sättet kan man istället anta att Karin har gjort en imitation av någon annans handling i liknande sammanhang, men internaliserat och hittat ett nytt sätt att arbeta på. Till exempel att den hon imiterat kanske gav barnen bestämda direktiv om vad de skulle göra istället för att ge barnen olika alternativ. Med detta vill jag säga att man inte kan ta förgivet att pedagogerna inte har gjort sitt bästa för att förbättra möjligheterna för barns inflytande i verksamheten. Även om pedagogerna har producerat ett nytt sätt att

arbeta utifrån de förutsättningarna som förskolans kultur erbjuder behöver inte det vara det bästa sättet. Jag tänker att någon skulle kunna göra en imitation av Karins sätt att arbeta och den i sin tur gör en internalisering och producerar ytterligare nya sätt att ge barn mer inflytande i förskolan. Jag tycker att det är värt att påpeka att balansgången mellan gamla och nya sätt att arbeta är viktig för att förbättra barns möjligheter till inflytande.

Jag tror också om Karin istället skulle låta barnen tänka fritt utifrån sina egna erfarenheter skulle barnen kanske föreslå att åka till ett annat land eller något annat som inte skulle vara möjligt att genomföra under en dag i förskolan. Utifrån Ribaeus (2014) resonemang kring västerländsk kultur tänker jag då att barnen inte skulle förstå vad detta ansvar skulle innebära, alltså ansvaret att få välja helt fritt. Därför håller jag med Malin och Karin om att man ibland måste begränsa barnens valmöjligheter. Jag tror också att det är lättare att vara en ja-sägare om man redan från början har klartgjort för barnen vad som är rimligt att genomföra på förskolan. Men om det är det bästa för barnen låter jag vara osagt. Jag vill även lyfta att pedagogerna påpekar att det som är viktigt är att tydliggöra för barnen vilka beslut som de är med och påverkar, vilket jag upplever vara en positiv del i deras demokratiska ställningstagande.

5.3 Begränsat inflytande som orsakas av regler och förhållningssätt

Vygotskij påstår att man ständigt är i förändring och lär sig något nytt oavsett om situationen är avsedd för att lära sig något (Kroksmark, 2011; Elfström, Nilsson m fl., 2008). Utifrån Vygotskij anser jag angående det som Johanna tog upp om situationer där barnen oftast har minimalt med inflytande. Hon beskrev de situationerna som struktursituationer, till exempel när barnen måste gå ut för att alla raster och liknande ska gå ihop. Hon beskrev det som att man ofta "kör över barnen", eftersom de inte har någon möjlighet att välja om de vill vara ute eller inne. Vad lär sig då barnen av det här? I och med att man enligt Vygotskij lär sig något i alla situationer (Elfström, Nilsson m fl., 2008). Vad får det för konsekvenser för barnen

och deras synsätt på demokrati om pedagogerna inte kan leva som de lär? O'Brien (2006) uttrycker det i sin artikel där hon uppmanar lärare att leva som man lär.

Emilson (2008) skriver att barns begränsade inflytande beror på lärares attityder, olika regler, lärares kontroll och makt vilket jag tänker hänger ihop med och beror på det kulturella sammanhanget som man befinner sig i. Emilson skriver också att det oftast är olika valalternativ som erbjuds istället för att barnen ska välja fritt. Jag tror att barnen kan påverkas negativt av att inte kunna få möjlighet till inflytande i vissa lägen, som i struktursituationerna. Det kan upplevas som orättvist eller kränkande just för att någon nästan tvingar de att gå ut, som i exemplet ovan där barnen måste gå ut. Men det kan även få en positiv konsekvens i den bemärkelsen att de får en förståelse för att man inte alltid kan välja och bestämma fritt. Däremot tror jag inte att barnen själva förstår det positiva just i den stunden, utan det är något som de senare i livet förhoppningsvis förstår. Om man nu lär sig något i alla situationer och befinner sig i ständig förändring (Kroksmark, 2011; Elfström, Nilsson m fl., 2008). Då menar jag att lärdomen i situationen som ovan är att även i en demokrati så är man styrd. Detta kan göras antingen genom olika valmöjligheter som Westlund (2011) skriver om eller genom olika regler, maktutövanden och attityder (Emilson, 2008).

Trots att pedagogerna uttrycker att det inte alltid går att ge barn inflytande i olika struktursituationer så undrar jag varför det inte är möjligt. Pedagogerna uttrycker att det beror på att alla raster och liknande behöver gå ihop men också att det råder en personalbrist tillsammans med tidsbrist. Jag förstår att det inte alltid är möjligt att gå barnen till mötes. Däremot tycker jag det är värt att kritisera varför det är så accepterat att inte ge barn inflytande när orsaken är personal- och tidsbrist. Jag funderar lite på varför barnen just måste gå ut för att pedagogerna ska kunna ta sina raster. Det borde då bli färre pedagoger i barngruppen oavsett om de stannar inne eller går ut eftersom några går på rast. Med detta vill jag komma till att pedagogerna lika gärna skulle kunna stanna inne med barnen om de bara gjorde en omorganisation i arbetslaget. Jag är dock medveten om att barnen behöver vara ute för att må bra, men när pedagogernas argument är att det inte är möjligt att vara inne

på grund av personal- och tidsbrist tycker jag att det är värt att ifrågasätta. Ett mer accepterat argument enligt mig hade varit att barnen måste vara ute minst en gång om dagen, därför kan inte några barn stanna kvar inne, vilket många förskolor enligt min erfarenhet går efter.

Arnér (2009) har problematiserat detta med tidsbrist och skriver också att tidsbrist kan skapa regelsystem som i sin tur spelar en avgörande roll i hur både barn och pedagoger handlar. Pedagogerna i Arnérs studie upplevde att det inte fanns tid till att ändra vissa regler. Här kan man dra paralleller till pedagogerna i min studie och exemplet med utevistelse som beskrivs ovan. I deras fall är reglerna att barnen måste gå ut för att pedagogerna ska ha rast. Detta tror jag resulterar i många konflikter mellan barn och vuxna, vilket då kan förklaras av Arnérs slutsats som är att regelsystem påverkar hur barn och pedagoger handlar. Ribaeus (2014) lyfter att pedagogerna uttryckt att deras begränsade inflytande påverkar barnens inflytande.

Utifrån mitt resultat upplever jag då att det begränsade inflytandet ligger i att pedagogerna inte kan ändra sina raster vilket i sin tur påverkar barnens inflytande när det handlar om att gå ut eller att vara inne. Det här ligger i linje med Elfström, Nilsson m fl. (2008) tolkning av Vygotskijs syn på det sociokulturella lärandet. Han ansåg att man är beroende av miljön och människorna som man är omgiven av. I det här sammanhanget anser jag att barnens möjlighet till inflytande är direkt kopplat till pedagogernas/institutionens möjlighet till att anpassa sig eller till deras kreativa förmåga till att skapa nya sätt att arbeta på och nya regler att förhålla sig till. Jag tänker utifrån det jag beskrivit tidigare kring imitation och internalisering (Askland & Sataøen, 2000) att pedagogerna kan ha fastnat vid bara imitation. Den internalisering som ändå sker resulterar inte i något nytt utan det blir bara återskapande av det gamla. Återigen anser jag att man inte kan anta att pedagogerna inte utvecklat sina arbetssätt kring barns inflytande. I det här fallet kan pedagogerna redan ha gjort en internalisering av en tidigare imitation och resultatet blir då att rasterna är planerade på morgonen vilket begränsar barns inflytande. Men vi vet inte om det uppstod andra problem innan som de löst genom att göra på det här sättet.

5.4 Slutsatser

Utifrån mina intervjuer kommer jag nu att försöka besvara mina frågeställningar som jag ställde inledningsvis. Frågorna är:

Hur anser pedagogerna på Holmens förskola att de arbetar för att ge barnen inflytande i verksamheten?

Anser pedagogerna att det får några konsekvenser av att ge barn inflytande, i så fall vilka konsekvenser?

I min undersökning har det framkommit att pedagogerna på Holmens förskola har ett medvetet förhållningssätt när det gäller arbetet med demokrati och inflytande i förskolan. De anser att demokrati innebär att allas röster ska bli hörda och att alla barn har rätt till att uttrycka sina åsikter. Däremot handlar det inte om att alla ska få sin vilja igenom, vilket pedagogerna är eniga om. Pedagogerna är måna om att barnen ska få en chans att påverka det som görs i verksamheten och på vilket sätt det genomförs.

För att göra barnens röster hörda försöker pedagogerna aktivt erbjuda valmöjligheter till alla och de försöker också läsa av de barn som inte ännu har talspråket. Som i exemplet där de yngsta barnen visade ett starkt intresse för Babblarna. Där valde pedagogerna att byta tema utifrån barnens reaktioner på materialet, pedagogerna tolkade barnens kroppsspråk och deras känslomässiga reaktioner. Likaså i exemplet med barnprogrammet Labyrint, där tog pedagogerna vara på barnens röster genom att göra programmet till ett tema på förskolan.

Utifrån det jag har beskrivit ovan kan man se att pedagogerna stävar efter att ge barnen ett reellt inflytande i verksamheten. På så sätt att de värdesätter barnens åsikter och tar tillvara på barnens sociala förmågor.

Pedagogerna har uttryckt att det är svårt att jobba med inflytande i större grupper. På grund av att vissa barn hörs och syns mer än andra kan en konsekvens av demokrati i stora grupper bli att de mer tystlåtna barnen och deras viljor hamnar i skymundan.

Det blir också extra svårt att uppmärksamma de barn som har svårt att uttrycka sig i tal. Genom att arbeta i mindre grupper upplever pedagogerna att de kan ge barnen större utrymme till att komma till tals så att alla har samma möjlighet till inflytande.

Pedagogerna lyfter en annan konsekvens som kan uppfattas som negativ i barnens ögon. Det är att vissa barn inte kan acceptera att det inte blir som de vill i alla beslut som de får vara delaktiga i. Därför har pedagogerna uttryckt att det är viktigt att tydiggöra vilka situationer som barnen påverkar och vad ett demokratiskt beslut innebär.

Pedagogerna lyfter fram något som de uppfattar som en positiv konsekvens av att ge barnen inflytande. Pedagogerna upplever att barnen stärks och får en bättre självkänsla om de får vara med och bestämma.

Endast en av de intervjuade pedagogerna, Malin, upplever att barnen kan ta över för mycket om man ger dem för mycket inflytande. Samtidigt som hon säger att man ska vara ja-sägare så mycket man bara kan. Hennes argument till att barnen inte ska få för mycket inflytande är för att hon anser att barnen ska lära sig att de inte kan vara med och bestämma precis allting. Hon nämner också att hon vill att barnen ska få en bra självkänsla inför framtida skolgång och att man kan uppnå detta genom att ge barn inflytande, till en viss gräns. En slutsats man kan dra av detta är att Malin vill att barnen redan i förskolan ska lära sig att man kan få vara med och styra, men att det måste ske inom vissa ramar. Annars finns det en risk att barnen får en sned syn på inflytande som de sedan för med sig när de börjar skolan.

5.4.1 Vad kan du då lära dig av att läsa mitt examensarbete?

Man får en uppfattning om hur olika forskare och teoretiker ser på demokrati och barns inflytande. Man kan även få kunskap om hur en förskola ser på begreppet demokrati och hur de arbetar med barns inflytande i förskolan för att stärka barnen inför framtiden. Demokrati är ett genomgående tema genom hela skolgången och i samhället. Därför är det viktigt att börja tidigt så att barnen får en positiv bild av vad

demokrati är och vilken viktig roll den har i vårt samhälle. Jag tror att de som är verksamma inom förskolan kan få kunskap om vilka olika konsekvenser som kan komma av att ge barn inflytande i förskolan. Med det menar jag att jag har presenterat både positiva och mindre positiva sidor som pedagogerna i min undersökning upplevt i deras arbete med barns inflytande. Jag upplever att jag har fått den insikten när jag genomfört min undersökning och kommer att ha det med mig när jag börjar arbeta som förskollärare.

5.5 Metoddiskussion

Jag förväntade mig inte att det skulle vara så komplicerat att genomföra en intervju. Jag upplever nu i efterhand att jag borde ställt fler följdfrågor till pedagogerna. Jag tror att fler följdfrågor hade bidragit till mer exakta svar på mina frågor. Jag önskar att jag gjort en testintervju innan jag gjorde de riktiga intervjuerna. Jag märkte under intervjuerna att frågorna gick in i varandra och pedagogerna fick upprepa sina svar några gånger på grund av det. Jag tycker inte att det blev något sämre resultat eftersom jag fick svar på mina frågeställningar, men jag misstänker att det kan ha uppfattats som tjatigt för intervjupersonerna. Det är inget som de har uttryckt utan bara något som jag funderat på.

Jag är medveten om att min relation till pedagogerna kan påverka mina tolkningar och mitt sätt att bemöta dem på. Jag upplever i efterhand att jag kan ha lämnat en del utrymme för mina egna tolkningar genom att ta förgivet att jag förstod vad de menade. Jag tycker ändå att jag lyckats undvika det så mycket som möjligt just för att jag var medveten redan innan om att detta skulle kunna hända.

Jag upptäckte under arbetets gång att processen med att skriva en uppsats var mycket mer omfattande än vad jag trodde från början. Jag har dock haft en bra dialog med min handledare och arbetat utifrån de förutsättningar som jag har haft. Med detta sagt anser jag mig nöjd med det jag har åstadkommit.

5.6 Förslag på vidare forskning

Jag uppfattar utifrån mitt resultat att pedagogerna har ett medvetet förhållningsätt när det kommer till att ge barn inflytande. Jag skulle därför vilja undersöka vidare vilka särskilda strategier och metoder som pedagogerna använder sig av i sitt arbete med barns inflytande i förskolan. Jag skulle även vilja undersöka ämnet utifrån barnens upplevelser och erfarenheter eftersom min studie nu var fokuserad på pedagogernas syn på området. Att göra en liknande studie med observationer som komplement till intervjuer vore också intressant.

6. Referenser

- Arnér. E. (2009). *Barns inflytande i förskolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Askland. L. & Sataøen. S.O. (2000) *Utvecklingspsykologiska perspektiv på barns uppväxt*. Stockholm: Liber
- Bjereld. U., Demker. M. & Hinnfors. J. (2009) *Varför vetenskap?* Lund: Studentlitteratur.
- Bryman. A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber.
- Emilson. A. (2008). *Det önskvärda barnet*. (Doktorsavhandling, 268). Göteborg: Göteborgs universitet. Tillgänglig:
https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/18224/1/gupea_2077_18224_1pdf
- Elfström. I., Nilsson. B., Sterner. L. & Wehner- Godée. C. (2011). *Barn och naturvetenskap*. Stockholm: Liber.
- Forsell. A. (2008). *Boken om pedagogerna*. Stockholm: Liber
- Johansson. B. & Svedner. P.O. (2010). *Examensarbetet i lärarutbildningen*. Uppsala: Kunskapsföretaget.
- Kroksmark. T. (2011). *Den tidlösa pedagogiken*. Lund: Studentlitteratur.
- Nationalencyklopedin (NE) (2016-05-07) Demokrati. Tillgänglig:
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/demokrati>

O`Brien, L. (2006). Social foundations of education and democracy: Teacher education for the development of democratically oriented teachers. *Educational Foundations*, v20, n 3-4, pp 3-14. Summer Fall 2006.

Ribaeus, K. (2014). *Demokratiuppdrag i förskolan*. (Doktorsavhandling, 2014:17). Karlstad: Karlstads universitet. Tillgänglig:
<http://www.divaportal.org/smash/get/diva2:697246/FULLTEXT01.pdf>

Skolverket (2010). *Läroplan för förskolan, Lpfö 98* (Rev. uppl.). Stockholm: Skolverket.

Svenska akademien. *SAOL*. Hämtad 2016-05-08, från:
<http://www.svenskaakademien.se/svenska-spraket/svenska-akademiens-ordlista-saol/saol-13-pa-natet/sok-i-ordlistan>

Utbildningsdepartementet. (2003). Departementsserien Ds 2003:46. *Var-dagsinflytande i förskola, skola och vuxenutbildning*. Stockholm: Fritzes.

Vetenskapsrådet (2011). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Westlund, K. (2011). *Pedagogers arbete med förskolebarns inflytande*. (Licentiatuppsats, 2011:21). Malmö: Holmbergs. Tillgänglig:
<http://dspace.mah.se/bitstream/handle/2043/12262/Westlund%20muep.pdf>

7. Bilaga 1

Informations- och samtyckesbrev

Jag heter Therese Ahlqvist och läser till förskollärare vid Karlstads universitet. Jag ska under den här terminen skriva ett examensarbete och har valt att skriva om barns inflytande i förskolan.

Jag skulle vilja genomföra en intervju med dig och 5 av dina kollegor, för att jag vill veta hur ni ser på demokrati i förskolan och hur ni arbetar med barns inflytande.

Intervjun kommer att ta ca 20-30 min.

Intervjun kommer att spelas in på min dator, endast i syfte så att jag kan lyssna i efterhand och renskriva den. Det är bara jag som kommer att ha tillgång till det material som samlas in, både ljudfiler och dokument. Materialet kommer endast att användas till mitt examensarbete och inget annat. När jag skrivit färdigt mitt arbete och blivit godkänd kommer jag att förstöra allt material.

Jag kommer dölja det som avslöjar vart jag har varit och vem jag har pratat med genom att ge dig ett påhittat namn i redovisningen av min undersökning. Du kommer alltså vara helt anonym.

Du har även rätt att avbryta din medverkan i undersökningen. Oavsett i vilket skede av studien, har du rätt att hoppa av. Jag kommer då att radera det material som jag samlat in där du medverkar. Kontakta bara mig så ordnar jag det.

Genom att signera detta informations- och samtyckesbrev ger du ditt samtycke till att delta i studien och att jag får använda det du säger i mitt examensarbete.

Signatur

8. Bilaga 2

Intervjufrågor

Vad betyder begreppet demokrati för dig, i förskolans sammanhang?

På vilket/vilka sätt kan barn få möjlighet till inflytande och delaktighet?

Vad är positivt/negativt med barns inflytande och delaktighet?

Finns det något som påverkar vilka barn som får möjlighet till inflytande? Eller ger ni alla samma möjlighet?

I läroplanen står det att "Förskolan ska sträva efter att varje barn utvecklar sin förmåga att förstå och att handla efter demokratiska principer genom att få delta i olika former av samarbete och beslutsfattande". Hur tolkar du detta? Finns det några sammanhang där det inte är möjligt att uppfylla detta?